

Sygn. akt I ACa 1629/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 maja 2015 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący – Sędzia SA Marzena Konsek-Bitkowska (spr.)

Sędzia SA Zbigniew Cendrowski

Sędzia SO del. Marta Szerel

Protokolant stażysta referent Izabela Płomińska

po rozpoznaniu w dniu 7 maja 2015 r. w Warszawie na rozprawie

sprawy z powództwa (...) Fundacji (...) z siedzibą

w G.

przeciwko Skarbowi Państwa – Ministrowi Infrastruktury i Rozwoju

o ustalenie

na skutek apelacji obu stron

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 25 czerwca 2014 r.,

sygn. akt II C 726/09

1. zmienia zaskarżony wyrok częściowo w punkcie pierwszym i w punkcie trzecim w ten sposób, że oddala powództwo o ustalenie braku zobowiązania do zwrotu pozwanemu środków w wysokości 107.837,74 zł (sto siedem tysięcy osiemset trzydzieści siedem złotych siedemdziesiąt cztery grosze) oraz ustala, że powódka ponosi 100% kosztów procesu,

2. oddala apelację powódki,

3. zasądza od (...) Fundacji (...) z siedzibą w G. na rzecz Skarbu Państwa – Ministra Infrastruktury i Rozwoju kwotę 7200 zł (siedem tysięcy dwieście złotych) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa prawnego w postępowaniu apelacyjnym,

4. nakazuje pobrać od (...) Fundacji (...) z siedzibą w G. na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Warszawie kwotę 5.392 zł (pięć tysięcy trzysta dziewięćdziesiąt dwa złote) tytułem opłaty od apelacji, od której pozwany był ustawowo zwolniony.

Sygn. akt I ACa 1629/14

UZASADNIENIE

Pozwem z 31 sierpnia 2009 r. (...) Fundacja (...) w G. wniosła o ustalenie, że nie istnieje jej zobowiązanie do zapłaty kwoty 527.217,52 zł na rzecz Skarbu Państwa.

Pozwany Skarb Państwa wniósł o oddalenie powództwa i zasądzenie od powoda na jego rzecz kosztów postępowania.

W piśmie procesowym z 30 września 2013 r. powód zmodyfikował powództwo w ten sposób, iż wniósł o stwierdzenie, że nie istnieje zobowiązanie powoda do zapłaty kwoty 554.090,60 zł na rzecz pozwanego, wskazując iż w pozwie nastąpiła oczywista omyłka rachunkowa.

Wyrokiem z dnia 25 czerwca 2014 r. Sąd Okręgowy w Warszawie ustalił, że powódka w związku z rozliczeniem projektu Praca dla Dwojga, realizowanego na podstawie umowy o dofinansowanie działania w ramach programu operacyjnego Program Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL dla Polski 2004-2006 z 19 grudnia 2005 r., nr (...), nie jest zobowiązana do zwrotu pozwanemu środków w wysokości 111.020,74 zł, a w pozostałym zakresie oddalił powództwo. Sąd ustalił, że powódka wygrała sprawę w 20% i powinna ponieść 80% kosztów postępowania, przy czym ich szczegółowe wyliczenie pozostawił referendarzowi sądowemu.

W uzasadnieniu Sąd Okręgowy ustalił, że w dniu 30 czerwca 2005 r. (...) Fundacja (...) złożyła wniosek o dofinansowanie Działania 2 w ramach programu operacyjnego – Program Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL. Tematem programu było godzenie życia rodzinnego i zawodowego oraz ponowna integracja kobiet i mężczyzn, którzy opuścili rynek pracy, poprzez wdrażanie bardziej elastycznych i efektywnych form organizacji pracy oraz działań towarzyszących. W dniu 19 grudnia 2005 r. pomiędzy Fundacją Fundusz (...) w W. (...), dalej (...), działającą w imieniu Instytucji Zarządzającej EQUAL, a (...) Fundacją (...) w G. (Beneficjentem) została zawarta umowa nr (...) o dofinansowanie Działania 2 w ramach programu operacyjnego – Program Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL dla Polski 2004-2006 współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego.

Zgodnie z postanowieniami umowy Instytucja Zarządzająca EQUAL przyznała Beneficjentowi środki finansowe na realizację Działania określonego we wniosku o dofinansowanie Działania 2 w ramach programu operacyjnego – Program Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL – w łącznej kwocie, nie większej niż 7 349 317,50 zł (§ 2 ust. 1), a Beneficjent zobowiązał się do wykorzystania środków finansowych wyłącznie na sfinansowanie Działania i zapewnił, że wszystkie czynności, związane z finansowaniem Działania odbywać się będą zgodnie z warunkami umowy (§ 4 ust. 3). Beneficjent zobowiązał się do zawarcia z poszczególnymi podmiotami, które staną się w wyniku realizacji Działania (...) w Partnerstwie na rzecz Rozwoju, umów regulujących zasady współpracy przy realizacji Działania, które powinny uwzględniać postanowienia Umowy (§ 4 ust. 6). Działanie miało być realizowane w terminie od 1 lipca 2005 r. do 31 marca 2008 r. zgodnie z harmonogramem realizacji Działania, który stanowi załącznik (...) do umowy (§ 5 ust. 1).

Sąd Okręgowy omówił także dalsze postanowienia umowy i aneksu do umowy, zawarł w uzasadnieniu także ustalenia dotyczące przebiegu realizacji obowiązków przez powódkę.

Sąd ustalił ponadto, że pozwany już pod dokonaniu wypłat na rzecz powódki zanegował kwalifikowalność części wydatków. Pismem z 26 stycznia 2009 r. pozwany poinformował powódkę, iż w wyniku przeprowadzonej analizy zakwestionowanych przez (...) wydatków poniesionych przez powoda na realizację zamówień, których przedmiotem było świadczenie usług eksperta zespołu ds. współpracy ponadnarodowej oraz świadczenie usług eksperta ds. promocji, należy podtrzymać decyzję o ich niekwalifikowalności. W piśmie z 12 maja 2009 r. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego zawiadomiło powódkę o częściowym uwzględnieniu poniesionych wydatków, jednak co do większości zakwestionowanych pozycji podtrzymane zostały zastrzeżenia co do ich kwalifikowalności. Także w dalszych pismach z 6 i 10 sierpnia 2009 r. pozwany podtrzymał swoje stanowisko odwołując się do zasad kwalifikowalności wydatków, w tym racjonalności i efektywności kosztowej wydatków.

Pismem z 17 czerwca 2009 r. zatytułowanym „Informacja dla beneficjenta o wynikach weryfikacji wniosku o płatność końcową – korekta” pozwany poinformował powoda, że w wyniku przedstawionego rozliczenia Partnerstwo „Praca dla dwojga” powód zobowiązany jest do zwrotu niewykorzystanych w ramach Działania 2 środków w wysokości 527 217,52 zł wraz z odsetkami jak dla zaległości podatkowych za okres od 17 lutego 2009 r. do dnia zwrotu (ze względu na nierozliczenie dotacji z 2008 roku do 15 lutego 2009 r.) oraz wraz z odsetkami w wysokości 199 zł ze względu na zwrot dotacji z 2008 roku z 4 marca 2009 r. w wysokości 40 270,78 zł.

Sąd Okręgowy uznał, że powództwo o ustalenie zasługiwało na częściowe uwzględnienie. W pierwszej kolejności wskazał, że powódka posiada interes prawny, w rozumieniu art. 189 k.p.c. w ustaleniu, że nie istnieje po jej stronie zobowiązanie do zwrotu pozwanemu kwoty 527 217,52 zł, w związku z nieuznaniem przez pozwanego wydatków w takiej wysokości za kwalifikowane. Pomiędzy stronami doszło do powstania sporu w związku z realizacją i rozliczeniem umowy z 19 grudnia 2005 r., w wyniku czego pozwany wezwał powódkę w sierpniu 2009 roku do zwrotu kwoty 527 217,52 zł. Sytuacja prawna powódki była zatem niepewna, gdyż powódka mogła się spodziewać, że pozwany wytoczy przeciwko niej powództwo o zapłatę, przy czym nie wiedziała, kiedy to może nastąpić. Niejako ubiegając pozwanego powódka zdecydowała się wystąpić z przedmiotowym roszczeniem; oczekiwała, że wydany w niniejszej sprawie wyrok rozstrzygnie spór między stronami, a powódka zyska pewność co do swojej sytuacji prawnej. O interesie prawnym powódki w dochodzeniu roszczenia świadczy fakt, że rozstrzygnięcie niniejszej sprawy definitywnie usuwa stan niepewności co do rozliczenia zawartej między stronami umowy.

Uznając istnienie interesu prawnego, Sąd Okręgowy zbadał merytoryczne przesłanki powództwa, w wyniku czego częściowo uwzględnił powództwo, tj. ustalił, że pozwany niezasadnie domaga się od powódki zwrotu kwot: 25 388,02 zł (Badania socjologiczne Etap IV), 18 375 zł (Badania socjologiczne Etap V), 69 565,72 zł z tytułu kosztów poniesionych na skład i druk publikacji Kompendium dobrych praktyk (w tym kosztów doręczeń). W pozostałym zakresie Sąd uznał roszczenie powódki za nieuzasadnione i w pkt II. wyroku oddalił powództwo w tej części. O kosztach postępowania Sąd orzekł na podstawie art. 100 k.p.c.

Apelację od powyższego wyroku wniosły obie strony.

Pozwany zaskarżył wyrok w zakresie punktu I ponad kwotę 3.183 zł i III, podnosząc zarzuty:

- błędu w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę wyrokowania poprzez uznanie, że powódka nie jest zobowiązana do zwrotu kwoty 111.020,74 zł,
- sprzeczności istotnych ustaleń Sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego poprzez uznanie, że koszt dystrybucji publikacji (...) wynosił 65.919,40 zł.

Pozwany wniósł o zmianę wyroku w zaskarżonej części i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez ustalenie, że powódka nie jest zobowiązana do zwrotu pozwanemu środków w wysokości 3.183 zł oraz zasądzenie kosztów procesu, ewentualnie o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i w tym zakresie przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu.

Powódka zaskarżyła wyrok w części oddalającej powództwo, zarzucając mu:

- naruszenie art. 146 w zw. z art. 67 ust. 1 pkt 1 lit. a Ustawy o zamówieniach publicznych,
- naruszenie art. 233 k.p.c. poprzez dokonanie dowolnej oceny zebranego w sprawie materiału dowodowego i w jej wyniku błąd w ustaleniach faktycznych.

Powódka wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku przez ustalenie, że nie jest zobowiązana do zwrotu pozwanemu środków w wysokości 527.217,52 zł oraz o zasądzenie na jej rzecz kosztów procesu za obie instancje, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności wskazać trzeba, że pozew w tej sprawie wpłynął w dniu 31 sierpnia 2009 r., a więc już po wejściu w życie ustawy z dnia 19 marca 2009 r. o zmianie ustawy o Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa (Dz.U.2009.79.660). Przypomnieć należy, że nowelizacja ta, ustanawiająca obligatoryjne zastępstwo Skarbu Państwa przez Prokuratorię Generalną w sprawach rozpoznawanych w I instancji przez sąd okręgowy, weszła w życie w dniu 12 czerwca 2009 r.

Dostrzeżone przez Sąd Apelacyjny braki dotyczące właściwej reprezentacji Skarbu Państwa zostały usunięte w postępowaniu apelacyjnym w określonym przez Sąd terminie w ten sposób, że do akt złożono pismo Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa z dnia 13 października 2014 r. o przekazaniu sprawy do prowadzenia właściwemu ministrowi zgodnie z art. 8b ustawy o Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa. Jednocześnie na rozprawie apelacyjnej złożone zostało oświadczenie o potwierdzeniu wszystkich wcześniejszych czynności dokonanych w imieniu strony pozwanej przez niewłaściwie umocowanego zawodowego pełnomocnika. Niewątpliwie, zważywszy na datę pisma Prokuraturii Generalnej o przekazaniu sprawy do prowadzenia, radca prawny P. M., występujący przed Sądem Apelacyjnym na podstawie pełnomocnictwa udzielonego w dniu 3 maja 2015 r. (k. 972-973), był właściwie umocowany do reprezentacji Skarbu Państwa.

Przechodząc do merytorycznej oceny obu apelacji uznać trzeba apelację powoda za nieuzasadnioną, zaś apelację pozwanego za zasadną, choć z przyczyn innych niż wskazane w pisemnej apelacji tej strony.

Niewątpliwie w dacie wytoczenia powództwa strona powodowa mogła zasadnie twierdzić, że służy jej interes prawny w ustaleniu braku obowiązku zwrotu wypłaconych jej przez pozwanego świadczeń. Zauważyć jednak trzeba, że interes prawny powódki odpadł z chwilą zawiśnięcia sprawy z powództwa Skarbu Państwa przeciwko Fundacji o zwrot świadczeń. Od tej chwili powódka mogła bowiem skutecznie bronić się jako pozwana w sprawie o zapłatę. Podkreślić trzeba, że powódka nie negocjowała ważności czynności prawnej zawartej pomiędzy nią a pozwanym, negocjowała jedynie istnienie podstaw do żądania zwrotu wypłaconych jej uprzednio środków we wskazanej wysokości. Nie powinno wobec tego budzić wątpliwości, że powódka mogła uzyskać pełnię ochrony prawnej w sprawie o zapłatę, gdzie jako pozwana mogła wykazywać, że Skarbowi Państwa nie służy dochodzone roszczenie. Sprawa z powództwa Skarbu Państwa przeciwko (...) Fundacji (...) toczy się przed Sądem Okręgowym w Warszawie pod sygnaturą I C 622/11. Obecnie sprawa ta jest zawieszona, co uznać należy za niewłaściwą decyzję procesową Sądu I instancji, która jednak nie została poddana kontroli instancyjnej wobec bierności obu stron procesu.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wielokrotnie wyrażano pogląd, że dłużnik dopóty ma interes prawny w ustaleniu swego obowiązku, dopóki nie został przez wierzyciela pozwany o świadczenie. Gdy został pozwany o zapłatę, to przysługuje mu już tylko obrona w takim procesie (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 29 lutego 1972 r. I CR 388/71, z dnia 5 lutego 2009 r. I CSK 332/08, z dnia 9 grudnia 2011 r. III CSK 138/11). Taką wykładnię art. 189 k.p.c. podziela również Sąd Apelacyjny w obecnym składzie.

Porównanie żądania zgłoszonego w sprawie niniejszej oraz żądania o zapłatę w sprawie sygn. akt I C 622/11 dowodzi, że Skarb Państwa wytoczył powództwo o zapłatę tej właśnie należności, której dotyczy niniejsza sprawa o ustalenie. Nie zmienia tej oceny fakt, że powództwo w sprawie o zapłatę złożone zostało w trybie nakazowym w oparciu o weksel gwarancyjny. Już w samym pozwie Skarb Państwa wskazywał także na stosunek podstawowy zabezpieczony wekslem. Również pozwana w zarzutach od nakazu zapłaty podjęła obronę, odnosząc się do stosunku podstawowego. Nie budzi przy tym żadnych wątpliwości, że pozwana może w sprawie o zapłatę bronić się również zarzutami dotyczącymi stosunku podstawowego. Przedmiot procesów i ich podstawa faktyczna jest identyczna: Skarb Państw dochodzi zapłaty wskazanej należności ze skonkretyzowanego, wynikającego z zawartej umowy stosunku prawnego, zabezpieczonego wekslem gwarancyjnym, Fundacja dochodzi zaś ustalenia, że nie ma obowiązku zapłaty tej konkretnej należności. Oceny powyższej nie zmienia fakt, że Fundacja mogłaby bronić się w procesie o zapłatę także zarzutami z prawa wekslowego. Dla ustalenia tożsamości podstawy faktycznej i prawnej, jako eliminującej interes prawny w żądaniu ustalenia, wystarcza bowiem to, że w obu procesach przedmiotem badania jest stan obowiązków wynikających z zapisów umowy (...) i sposobu jej wykonania, zaś Fundacja zgłosiła zarzuty w tym zakresie w sprawie, w której pozwano ją o zapłatę. W efekcie Fundacja może uzyskać pełnię ochrony swoich praw występując jako pozwana w sprawie o zapłatę, gdzie może i powinna podnieść wszystkie zarzuty. Oceny tej nie zmienia możliwość powołania dodatkowo przez Fundację w sprawie o zapłatę zarzutów wynikających ze stosunku wekslowego.

Niewątpliwie zakres istniejącej niepewności prawnej, sporu pomiędzy stronami, wyznacza wyłącznie roszczenie o zapłatę określone przez Skarb Państwa w jego pozwie w sprawie I C 622/11. Nieuzasadnione było wobec tego dalsze prowadzenie rozległego postępowania dowodowego w sprawie o ustalenie. Interes prawny powoda w żądaniu

ustalenia upadł w roku 2011, a wobec tego jego powództwo należało oddalić wprost. Od chwili doręczenia odpisu pozwu o zapłatę, tj. od zawiśnięcia sporu, Fundacja mogła i powinna była wykazywać swoje racje w tamtym postępowaniu, w którym ostatecznie zostanie rozsządzony istniejący pomiędzy stronami spór.

Nie budzi wątpliwości, że - pomimo zamieszczenia w kodeksie postępowania cywilnego - artykuł 189 zawiera regulację prawnomaterialną w zakresie pojęcia interesu prawnego. Z tego względu Sądy obu instancji obowiązane były z urzędu właściwie ten przepis wyłożyć i właściwie go zastosować.

Z tych też względów, wobec braku interesu prawnego w ustaleniu, apelacja powódki podlegała oddaleniu na podstawie art. 385 k.p.c., zaś apelacja pozwanego uwzględnieniu na podstawie art. 386 § 1 k.p.c., co doprowadziło do korekty wyroku Sądu I instancji w granicach apelacji Skarbu Państwa, skutkując także korektą rozstrzygnięcia o kosztach. Zważywszy na wynik sprawy zasadne było obciążenie powódki całością kosztów procesu na podstawie art. 100 k.p.c. za I instancję, w której powódka wygrała spór jedynie co do kwoty 3.183 zł, oraz na podstawie art. 98 k.p.c. za postępowanie odwoławcze.